

Algemene Inlichtingen- en
Veiligheidsdienst
*Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties*

JAAAR VERSLAG 2017

Digitale dreigingen en internationale ontwikkelingen

Spionage en heimelijke politieke beïnvloeding

Dreigingen voor vitale processen in de samenleving

ISIS niet verslagen, jihadistisch-terroristische dreiging blijft

Salafistische aanjagers dwingend en intimiderend

Rechts-extremisme: anti-islam, anti-immigratie en anti-overheid

Links-extremisme: anti-rechts en anti-overheid

Aanhoudende bedreiging en intimidatie van politici

Ruim 45.000 veiligheids-onderzoeken uitgevoerd

Parlement stemt in met nieuwe Wiv

Digitale dreigingen en internationale ontwikkelingen

De digitalisering van de samenleving en de sterk daarmee samenhangende globalisering hebben grote invloed op het werk van de Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD).

Het dagelijks leven van ons allemaal speelt zich voor een steeds groter deel af in de digitale ruimte. Ook de dreigingen voor de nationale veiligheid hebben door digitalisering een andere dynamiek gekregen.

Daarbij speelt het werk van de AIVD zich af tegen en in een decor van internationale, onstuimige ontwikkelingen. Nederland is een soevereine staat, maar we hebben beperkt invloed op ons eigen welvaren en welbevinden. De veiligheidssituatie in ons land hangt vrijwel altijd samen met ontwikkelingen die elders plaatsvinden. De (heimelijke) intenties van andere landen zijn van invloed op de internationale verhoudingen en op de (inter)nationale veiligheid. Zij spelen daarmee een steeds grotere rol bij wat er in Nederland gebeurt en ten aanzien van onze belangen buiten de landsgrenzen.

Kortom: door digitalisering en globalisering zijn de taken voor externe veiligheid en interne veiligheid steeds sterker met elkaar vervlochten.

De internationale context

De meest directe invloed op onze veiligheidssituatie en die van heel West-Europa komt nog altijd vanuit de 'gordel van instabiliteit'. Deze loopt van de Atlantische Oceaan bij Noordwest-Afrika via Noord-Afrika en het Midden Oosten tot aan de Barentszee.

Noord-Afrika en het Midden-Oosten chaotisch

De instabiele politieke situatie in Libië zorgt ervoor dat jihadistisch-terroristische groeperingen nog steeds een bepaalde mate van bewegingsvrijheid hebben. Doordat in Syrië en Irak Islamitische Staat in Irak en al-Sham (ISIS) onder druk staat, is het voorstelbaar dat strijders uitwijken naar andere jihadistische strijdgebieden zoals Somalië, Libië en Egypte. Dit vormt een potentiële dreiging voor (West-)Europa de komende tijd.

DE 'GORDEL VAN INSTABILITEIT'

loopt van de Atlantische Oceaan bij

Noordwest-Afrika, via Noord-Afrika

en het Midden-Oosten, tot aan

de Barentszee.

De veiligheidssituatie in Egypte is verontrustend. Het land wordt geconfronteerd met een voortslepende terroristische dreiging. Eind november kwamen bij een grote aanslag op een moskee in de Sinaï meer dan 300 mensen om het leven. Bovendien kent het land grote sociaaleconomische problemen.

Het Syrische regime heeft, met steun van Iran, Hezbollah en Rusland, in 2017 voortgang geboekt in het streven om weer militaire controle te krijgen over het volledige grondgebied van Syrië. Het ISIS-territorium werd in 2017 bijna volledig heroverd door het Syrische regime en de Syrian Democratic Forces.

Het werk van de AIVD speelt zich af tegen en in een decor van internationale, onstuimige ontwikkelingen, die van invloed zijn op de nationale veiligheid.

De strijd tegen ISIS in zijn huidige vorm lijkt in Irak ten einde te komen. Nu de gezamenlijke vijand bijna verslagen is, komen in Irak ook al langer spelende politieke conflicten weer naar boven. Het referendum voor onafhankelijkheid dat de Koerden in september 2017 zelf organiseerden, heeft uiteindelijk geleid tot een verzwakking van hun positie.

Naast de conflicten in Syrië en Irak kenmerkt de situatie in het Midden-Oosten zich door een verdieping van het conflict tussen Iran en Saoedi-Arabië. Dit beïnvloedt de situatie in de gehele regio. In 2017 leidde dit mede tot een politieke crisis rond de golfstaat Qatar.

De strijd tussen Saoedi-Arabië en Iran is medebepalend voor de oorlog in Jemen die blijft voortduren. Libanon probeert in het Syrische conflict en in de rivaliteit tussen Iran en Saoedi-Arabië een zo neutraal mogelijke positie in te nemen, maar wordt daarbij gehinderd door de sterke positie van Hezbollah in het land. Deze groepering heeft nauwe banden met het sjiiitische Iran.

In de Palestijnse Gebieden sloten Hamas en de Palestijnse Autoriteit afgelopen jaar onder buitenlandse druk een verzoeningsakkoord.

Turkije vormt een belangrijk land in de regio voor de verbinding tussen Europa en het Midden-Oosten. President Erdogan haalde in 2017 een nipte overwinning bij het referendum over de herziening van de Turkse grondwet. Daarmee heeft hij zijn machtspositie versterkt.

Rusland laat zich gelden

De relatie tussen de Russische Federatie en Nederland blijft door spanningen omgeven, mede door Russische kritiek op het onderzoek naar het neerhalen van vlucht MH17 en de vermeende anti-Russische houding van Nederland.

In zijn algemeenheid is de relatie met het Westen niet verbeterd, onder andere door beschuldigingen van beïnvloeding van democratische processen, zoals de verkiezingen in de Verenigde Staten. Rusland laat zich gelden in zijn streven om zich opnieuw te manifesteren als supermacht, bijvoorbeeld door middel van heimelijke politieke beïnvloeding. Het land maakt daarbij gebruik van de kwetsbaarheden van open en democratische samenlevingen met hun digitale mogelijkheden. Rusland tracht zich een rol toe te eigenen op het geopolitieke toneel in het Midden-Oosten, waarbij het de regio wil voeren op een vredesoplossing in Syrië.

De ontwikkeling van massavernietigingswapens

De ontwikkelingen rond de diverse wapenprogramma's in de 'landen van zorg', zeker waar het gaat om Noord-Korea, vormen een toenemende dreiging voor de internationale veiligheid.

Veel aandacht ging afgelopen jaar uit naar de grote technologische stappen die Pyongyang heeft gezet in zijn programma's voor massavernietigingswapens. Een zesde nucleaire proef met een beduidend grotere explosieve kracht en de lanceringen van 3 intercontinentale ballistische raketten zetten Noord-Korea internationaal op de kaart en leidden tot zware internationale sancties.

De AIVD heeft veelvuldig gerapporteerd aan diverse overheidspartijen over de gestage technische ontwikkelingen van Noord-Korea ten aanzien van zowel het programma voor nucleaire wapens als het ballistisch raketprogramma. Dat doen wij samen met de Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (MIVD) vanuit de gezamenlijk Unit Contraprolikeratie (UCP).

Iran is verder gegaan met het vergroten van de nauwkeurigheid en het bereik van zijn raketten. Wij hebben onderzoek verricht naar de bereidheid van Teheran

om zich aan de afspraken van het internationale nucleaire akkoord te houden. Ook is gerapporteerd over de ontwikkeling van het programma voor ballistische raketten in het land.

Ook vinden in het Midden-Oosten nog steeds aanvallen plaats met chemische strijdmiddelen, met als dieptepunt de aanslag in april in Khan-Sheikhoun in Syrië. Hierbij kwamen tientallen mensen om en vielen honderden gewonden.

Wij hebben vorig jaar herhaaldelijk gerapporteerd over de mate waarin Syrië bereid is openheid van zaken te geven over het eigen programma voor chemische wapens.

De vermoedelijke programma's voor biologische en chemische wapens in andere landen van zorg gaven aanleiding tot diepgaander onderzoek en leidden tot rapportages. Daarnaast leverden de AIVD en MIVD technische bijstand aan het onderzoek naar de chemische en biologische dreiging van niet-statelijke actoren in Syrië en Irak (in het bijzonder ISIS) en de potentiële dreiging hiervan voor Nederland.

Verwerving van goederen en kennis

Landen als Iran, Syrië en Pakistan zoeken in Nederland en ook in veel andere westerse landen naar hoogwaardige technologie voor hun programma's voor massavernietigingswapens.

Ook afgelopen jaar hebben wij onderzoek gedaan naar pogingen om proliferatiegevoelige goederen in of via Nederland te verwerven en wij hebben deze, waar mogelijk, tegengegaan. Bij deze taak werken wij nauw samen met andere partijen, zoals het ministerie van Buitenlandse Zaken, de Douane en buitenlandse partnerdiensten.

Ter ondersteuning van het Nederlandse (export)beleid tegen proliferatie zijn in 2017 diverse rapportages uitgebracht, waaronder 18 ambtsberichten aan Buitenlandse Zaken. Naast het verschaffen van inlichtingen heeft de UCP in 2017 meerdere verwervingspogingen van proliferatiegevoelige goederen verhindert.

Daarnaast hebben wij het bewustzijn van bedrijven en instellingen vergroot door te wijzen op mogelijke risico's van proliferatie.

Meer informatie over [massavernietigingswapens](#) vindt u in het dossier op onze website.

Caribisch gebied: een instabiel Venezuela

De grenzen van ons koninkrijk reiken tot aan de overkant van de Atlantische Oceaan. De eilanden Sint Eustatius, Saba en Bonaire zijn bijzondere Nederlandse gemeenten. Aruba, Curaçao en Sint-Maarten zijn autonome landen binnen ons koninkrijk. De territoriale integriteit van Nederland reikt daarmee tot in Latijns-Amerika.

Daarbij is vooral de situatie in Venezuela zorgelijk te noemen door de combinatie van een politieke en een sociaaleconomische crisis. In het voorjaar en de zomer heeft dit geleid tot grootschalige protesten van de Venezolaanse bevolking. Het regime is een autocratische weg ingeslagen. Daarbij is sprake van gebrek aan respect voor politieke en humanitaire rechten.

Venezuela raakt internationaal steeds geïsoleerder. Vanuit de regio groeit de kritiek. De Verenigde Staten en Canada hebben persoonsgerichte sancties afgekondigd tegen Venezolaanse functionarissen die zich schuldig maken aan ondermijning van de democratie en aan mensenrechtenschendingen. Ook de Europese Unie heeft een sanctiepakket aangenomen.

Inmiddels hebben honderdduizenden Venezolanen het land verlaten. De verwachting is dat de negatieve trends voor Venezuela ook in 2018 zullen aanhouden. De instabiele situatie in Venezuela heeft een negatief effect op de regionale veiligheidssituatie. Deze heeft hiermee mogelijk ook gevolgen voor de stabiliteit op Aruba, Bonaire en Curaçao.

De economische belangen van China, Europa en Nederland raken steeds meer verstrengeld. De ontwikkeling van de ‘Nieuwe Zijderoutes’ is daar een goed voorbeeld van.

China zet voet tussen de deur

De economische belangen van China, Europa en Nederland raken steeds meer verstrengeld. De ontwikkeling van de ‘Nieuwe Zijderoutes’ is daar een goed voorbeeld van. De Chinezen willen daarmee een betere toegang tot Europa krijgen. Voor de mainports Rotterdam en Schiphol zijn dit belangwekkende veranderingen. Voor China is dit een belangrijk economisch initiatief, maar het land breidt hiermee tegelijkertijd zijn invloedssfeer uit.

Daarnaast werkt China verder aan de overgang van een productie-economie, die vooral gericht is op export, naar een hoogwaardige technologische economie. Dat manifesteert zich onder meer in pogingen om technisch-wetenschappelijke kennis te verwerven.

De Chinese overheid stimuleert in dit kader bovendien Chinese (staats)ondernemingen om in het buitenland te investeren, bijvoorbeeld door overnames, met als doel de concurrentiekracht van de eigen ondernemingen te vergroten. Dit kan leiden tot ongelijkheid in de concurrentieverhoudingen, oftewel een aantasting van het *level playing field* voor Nederland.

Voor een goed geïnformeerd buitenlandbeleid

Nederland heeft zitting in diverse internationale bondgenootschappen, zoals de NAVO en de EU.

In 2018 komt daar het lidmaatschap van de Veiligheidsraad van de VN bij. Instituties waarbij het van belang is dat de Nederlandse regering goed geïnformeerd over geopolitieke ontwikkelingen aan tafel zit. De AIVD heeft de taak en de bevoegdheden om onderzoek te verrichten naar de ware intenties en de dubbele agenda's van andere landen en de regering daarover te informeren.

Met het onderzoek naar andere landen vergaart de AIVD zogeheten politieke inlichtingen. De Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten biedt geen ruimte om open te zijn over welke landen en onderwerpen wij in dat kader precies onderzoeken. Vanuit de taak om politieke inlichtingen over andere landen te verzamelen heeft de AIVD meer dan 200 inlichtingenrapporten en analyses opgesteld voor diverse afnemers, zoals het ministerie van Buitenlandse Zaken.

Daarbij zijn vrijwel alle geschetste ontwikkelingen in de wereld ook van belang voor onze eigen veiligheids-situatie. Het gegeven dat (politieke) ontwikkelingen

elders van invloed zijn op de veiligheid hier, onderstreept het belang van de gecombineerde inlichtingen- en veiligheidsdienst die de AIVD is.

De regering van een bepaald land kan bijvoorbeeld heimelijke intenties hebben om zijn economische positie te versterken door in ons land bij bedrijven digitaal blauwdrukken te stelen. Dit raakt dan zowel aan onze politieke inlichtingentaak, het achterhalen van de ware intenties van een ander land, als aan de veiligheidsstaak, het voorkomen van economische cyberspionage-aanvallen.

Als wij achterhalen wat de werkelijke bedoelingen van een regering zijn ten aanzien van zijn programma voor chemische wapens, kunnen wij ook concluderen welke sectoren in ons land in het vizier komen van zo'n land voor de verwerving van goederen voor de productie van dat soort wapens. Daarop kunnen wij deze bedrijven en organisaties informeren.

Informatie over [onderzoeken naar andere landen](#) vindt u op onze website.

Spionage en heimelijke politieke beïnvloeding

Bespioneren en beïnvloeden van politieke besluitvorming door andere staten is zo oud als de weg naar Rome. Nog altijd gebeurt dat door direct menselijke contact, maar steeds meer worden (aanvullend) digitale middelen ingezet.

De inzet van digitale aanvallen is laagdrempelig, goedkoop, moeilijk terug te voeren naar de daadwerkelijke afzender en het potentiële bereik is veel groter.

Nederland als doelwit van spionage

De positie van ons land als internationale hub, als lid van de VN Veiligheidsraad in 2018 en van de NAVO en de EU, draagt bij aan een bovengemiddelde interesse van statelijke actoren voor Nederland.

Steeds meer landen proberen door middel van digitale spionage heimelijk informatie te bemachtigen die zij gebruiken voor (geo)politiek gewin. Dergelijke operaties zijn een aantrekkelijk alternatief voor of aanvulling op conventionele militaire en inlichtingenoperaties.

In ons land was naast digitale spionage ook in 2017

sprake van 'klassieke' Russische inlichtingenactiviteiten. Zo vergaarden Russische functionarissen onder andere inlichtingen op het terrein van economie, wetenschap, politiek en defensie. Ook hebben wij (pogingen tot) rekrutering en het gericht verzamelen van specifieke informatie over (financieel-)economische en politieke onderwerpen door China vastgesteld.

Wij werken nauw samen met de MIVD en overheidspartners zoals het Nationaal Cyber Security Centrum (NCSC) om gevaren te onderkennen en in te dammen. De samenwerking met buitenlandse collega-diensten op dit onderwerp is geïntensiveerd om de kennis over dit soort operaties te vergroten en hier snel tegen te kunnen optreden.

Toename van economische spionage

Digitale spionage met een economisch motief blijft een bron van zorg en de AIVD onderkent een lichte toename van economische spionage in Europa in vergelijking met vorig jaar. Diverse staten maken zich hieraan schuldig. Wij hebben in 2017 digitale spionage vastgesteld bij diverse Europese multinationals en

INTERNATIONALE INSTITUTIES

Lid van EU, NAVO en VN Veiligheidsraad (2018)

onderzoekinstellingen in de energie-, hightech-, en chemische sector. Hieronder bevinden zich diverse organisaties die intensieve samenwerkingsrelaties hebben met Nederland of vestigingen hebben in Nederland. Bij deze digitale inbraken zijn terabytes aan vertrouwelijke gegevens gestolen die een substantiële economische waarde vertegenwoordigen. Dergelijke hardnekkige digitale aanvallen vormen een bedreiging van het economisch verdienvermogen van Nederland.

Wij hebben diverse bedrijven en buitenlandse collega-diensten geïnformeerd over deze spionageactiviteiten.

Inzet sociale media bij spionage

Digitale spionage richt zich steeds meer op publieke en private organisaties met grootschalige toegang tot persoonsgegevens. Wij zien dat hierbij informatie wordt buitgemaakt die zicht geeft op de sociale omgeving en werkkring van klanten en medewerkers van de getroffen organisaties. Een statelijke actor benadert voor hen interessante personen direct aan de hand van verkregen gegevens over werkgevers of sectoren, of op basis van de contacten die iemand onderhoudt via (zakelijke) sociale media zoals LinkedIn. Hiervan zijn ook voorbeelden in ons land bekend. Het doel is om personen te vinden die kennis hebben van of

toegang hebben tot relevante economische, financiële of politiek-strategische informatie. Het betreffende land probeert van personen die op deze toenaderingspogingen via LinkedIn en andere sociale media reageren relevante informatie te verkrijgen voor geld of tegen een andere vergoeding. Gaat iemand hierop in, dan wordt deze persoon verder tot bron gevormd. In sommige gevallen wordt aangestuurd op een ontmoeting.

Deze ongewenste, heimelijke activiteiten passen bijvoorbeeld in de brede strategie van China om het land zeer snel economisch, wetenschappelijk en militair naar een hoger plan te brengen.

Complexiteit van digitale spionageaanvallen neemt toe

De AIVD constateert dat steeds meer landen digitale spionageoperaties uitvoeren. De complexiteit van dergelijke operaties neemt toe. Wij zien dat staten steeds vaker legitieme softwarefunctionaliteit en bonafide toeleveranciers misbruiken om toegang te krijgen tot specifieke slachtoffers. Dit maakt de inzet van malware overbodig, wat preventie en detectie van dergelijke aanvallen bemoeilijkt. Diverse Nederlandse organisaties in het bedrijfsleven, de vitale infrastructuur en de overheid zijn hiervan doelwit. Wij hebben hen hierover ingelicht.

Digitale aanvallen met als doel beïnvloeding

Andere landen zetten ook steeds vaker digitale middelen in om politiek-bestuurlijke besluitvorming, publieke beeldvorming en/of dissidenten in andere landen te beïnvloeden.

Met name Rusland is zeer bedreven in het heimelijk digitaal beïnvloeden van (politieke) besluitvormingsprocessen, beeldvorming en publieke opinie in andere landen. De afgelopen jaren vormen beïnvloedingsoperaties een steeds belangrijker onderdeel van de Russische buitenlandpolitiek. Daarbij geldt dat het strategisch belang van de Nederlandse politiek en rechtspraak voor Rusland sterk is toegenomen sinds het neerhalen van vlucht MH17.

Wij hebben vastgesteld dat een aantal staten door de inzet van offensieve digitale middelen gericht inlichtingen verzamelt over hun diaspora in Nederland. Ook proberen deze landen deze personen met digitale middelen te intimideren en, ook Nederlandse, critici-monddood te maken. Wij hebben hierover die instanties geïnformeerd, die hierop handelend kunnen optreden.

Dreigingen voor vitale processen in de samenleving

De AIVD ervaart dat bij de overheid en het bedrijfsleven het veiligheidsbewustzijn is toegenomen. Toch zien wij ook dat dit bewustzijn vaak nog tekort schiet. Dit is zowel ten aanzien van digitale als van fysieke dreigingen.

Juist bij processen die van vitaal belang zijn voor de nationale veiligheid is alertheid hoogst noodzakelijk.

Dreigingen van digitale sabotage

De AIVD heeft vastgesteld dat staten in toenemende mate zowel gerichte als ongerichte digitale aanvallen uitvoeren op organisaties wereldwijd. Deze aanvallen hebben ook gevolgen voor ons land. Zo is bijvoorbeeld de Rotterdamse haven getroffen door de neveneffecten van de geavanceerde sabotage-aanval 'NotPetya', wat tot aanzienlijke economische schade leidde. Met name de schaalgrootte en geavanceerdheid van deze aanval wijzen naar een statelijke actor. Digitalesabotage-aanvallen kunnen vooral grote impact op een samenleving hebben wanneer vitale infrastructuur zoals de elektriciteits-, communicatie-

en energievoorziening wordt lamgelegd. Wij zien steeds vaker activiteiten die erop gericht zijn om sabotage van vitale infrastructuur in Europa (in de toekomst) mogelijk te maken, doordat andere landen zich innestelen in bepaalde systemen.

Met betrekking tot veiligheidsbewustzijn binnen vitale sectoren hebben wij daarom in 2017 meer dan 200 presentaties, briefings en workshops gegeven aan organisaties binnen de overheid, de burgerluchtvaart en bij andere aanbieders van vitale processen. Ook zijn in dit kader 3 dreigingsanalyses, 3 dreigingsinschattingen en 1 risicoanalyse opgesteld.

Wij nemen deel aan verschillende expertgroepen en initiatieven om beveiliging zo efficiënt en effectief mogelijk te richten. In afstemming met de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV) onderhoudt de AIVD een netwerk in relevante (zowel vitale als niet-vitale) sectoren.

Meer informatie over [digitale dreigingen](#) en [veiligheidsbevordering](#) vindt u in het dossier op onze website.

AIVD-producten 2017

Meer aandacht voor beveiliging van digitale informatie

Ook beveiliging van vertrouwelijke informatie is noodzakelijk voor een goed functionerende samenleving. De AIVD ziet dat ook op dat gebied het bewustzijn is toegenomen. De experts van het Nationaal Bureau voor Verbindingsbeveiliging (NBV) van de AIVD merken dat detectie van en respons op digitale aanvallen door andere landen steeds belangrijker worden. Detectie en respons vormen een aanvulling op de preventie van dit soort bedreigingen.

Het NBV is de plek waar hoogwaardige beveiligingsadviezen en -producten worden gemaakt op basis van eigen expertise, geheime informatie uit onderzoeken en ontwikkelingen in de markt.

Het afgelopen jaar zijn wij bij vele beveiligingsinitiatieven betrokken geweest. Zo hebben wij onder andere advies gegeven over de beveiliging van gegevens bij de Tweede Kamerverkiezingen en over de verdere ontwikkeling van de toegangspas die rijksambtenaren gebruiken.

Ook hebben wij op diverse (inter)nationale symposia en bij universiteiten onze visie op de beveiliging tegen de dreiging van quantumcomputers gedeeld. Verder

hebben wij een eerste versie van evaluatiecriteria opgeleverd voor producten voor de verwerking van hoogerubriceerde gegevens die resistent zijn tegen quantumtechnologie. Dat helpt bedrijven bij het maken van technische keuzes.

Bij het verbeteren van informatiebeveiliging zoeken wij naar samenwerkingsverbanden in de academische wereld. In 2017 is met de Radboud Universiteit Nijmegen een gezamenlijk onderzoeksproject gedaan op het gebied van het beveiligen van OpenVPN-NL-verbindingen om die later aan alle gebruikers hiervan beschikbaar te stellen. Wij hebben verder gewerkt aan de ontwikkeling van smartcards voor een gebruiksvriendelijke inzet van OpenVPN.

Wij hebben dit jaar weer nieuwe cryptografische producten geëvalueerd en goedgekeurd voor toepassing bij hoogerubriceerde informatie, zoals staatsgeheimen. En we hebben de productie en distributie verzorgd van alle goedgekeurde cryptomaterialen voor de gehele Nederlandse overheid, de NAVO, de EU en de European Space Agency.

Wij hebben verder een initiatief uitgewerkt om beveiligingsproducten te laten certificeren door andere partijen die door de AIVD zijn erkend. Het gaat daarbij

om de basisbeveiliging van informatie. Op deze manier kan een organisatie een product dat zij zelf gebruikt, laten testen op de mate van beveiliging. Ook leveranciers van beveiligingsproducten zelf kunnen zo een (indirecte) certificering van hun product van de AIVD krijgen.

Om het bewustzijn te vergroten hebben wij in 2017 samen met de MIVD een brochure uitgegeven: **'Bent u zich bewust van de risico's van cyberspionage?'** Deze geeft handvatten aan organisaties en ICT-specialisten om de beveiliging van de ICT op orde te hebben.

Meer informatie over **informatiebeveiliging** vindt u in het dossier op onze website.

ISIS niet verslagen, jihadistisch-terroristische dreiging blijft

In Nederland vond in 2017 geen aanslag plaats, in veel andere westerse landen wisten terroristen wel toe te slaan.

In totaal vonden 29 aanslagen plaats, iets meer dan in 2016. Een veelvoud daarvan werd voorkomen door ingrijpen van de autoriteiten in die landen.

De terroristische dreiging in Nederland vloeit voornamelijk voort uit de mondiale jihadistische beweging. In internationaal opzicht stond die onder grote druk. De meest in het oog springende variant van het jihadistisch terrorisme, ISIS, verloor bijna al zijn grondgebied in Syrië en Irak. Van het 'kalifaat' is geografisch weinig over. Mede daarom reisden nauwelijks nog jihadististen naar die landen.

De groepering bleef echter gevaarlijk en wist haar aanhangers te inspireren tot vele aanslagen in het Westen. Het is de verwachting dat ISIS ondergronds zal overleven en zal blijven proberen aanslagen te organiseren, ook in het Westen.

ISIS blijft grote behoefte houden aan aanslagen die in naam van de groepering worden gepleegd. Naast de aanhoudende motivatie binnen de jihadistische ideologie om aanslagen te plegen tegen 'ongelovigen', wil ISIS in zijn propaganda laten zien dat de groepering 'wraak' kan nemen op de internationale coalitie, waar Nederland deel van uitmaakt. Tevens wil ISIS aan jihadististen wereldwijd laten weten dat de groepering er ondanks militaire nederlagen in Syrië en Irak nog toe doet, en zo een prominente positie behouden als internationale jihadistische organisatie.

Geïnspireerde en gestimuleerde aanslagen worden in deze context steeds belangrijker voor ISIS.

Aanhangers in Europa die een aanslag overwegen, voelen meer dan ooit de druk vanuit Syrië en Irak om in eigen land tot actie over te gaan. ISIS speelt hier in de propaganda bewust op in. Bovendien heeft elke nieuwe aanslag weer de potentie om nieuwe aanslagplegers te inspireren.

Ook Al Qaida bleef actief in diverse landen in het Midden-Oosten, Afrika en Azië en koestert ambities

om aanslagen in het Westen te plegen. Zeker nu ISIS onder grote druk staat. Zowel ISIS als Al Qaida heeft afdelingen ('affiliates') in andere landen. Ook hiervan richten sommigen zich in hun aanslagplanning op westerse landen.

Jihadistische beweging blijft actief in Nederland

Ook in Nederland bleven jihadististen in 2017 actief. De beweging kent in ons land enkele honderden aanhangers. Slechts een zeer beperkt aantal jihadististen lukte het afgelopen jaar om nog te vertrekken naar Syrië en Irak. In totaal bevonden zich eind 2017 nog zo'n 185 personen uit Nederland in Syrië en Irak.

Minstens 175 minderjarigen met een Nederlandse link verblijven in Syrië en Irak. Minder dan een derde is door één of beide ouder(s) meegenomen naar het strijdgebied, ruim twee derde is daar geboren. Dit betekent dat meer dan de helft van de minderjarigen jonger is dan 4 jaar. De verhouding tussen jongens en meisjes is ongeveer gelijk. De meerderheid van de kinderen bevond zich bij ISIS.

Nog geen 10% van de minderjarigen is 9 jaar of ouder en zou dus, gezien hun leeftijd, training hebben kunnen ontvangen van ISIS en ingezet kunnen zijn voor de strijd. Dit geldt zeer waarschijnlijk niet voor meisjes bij ISIS en minderjarigen die zich bijvoorbeeld bij strijdgroepen bevinden die aan Al Qaida gerelateerd zijn.

Het blijft lastig signalen van zwangerschappen of geboorten in het strijdgebied op te vangen of te bevestigen, vooral van bijvoorbeeld Nederlandse uitreizigers die met lokale vrouwen zijn getrouwd.

Er keerden in 2017 nauwelijks mensen terug. Wij verwachten meer terugkeerders nu ISIS zijn grondgebied bijna geheel kwijt is. Het gaat daarbij vooral om vrouwen en kinderen. De terugkeer zal vermoedelijk geleidelijk plaatsvinden. Van terugkeerders gaat een serieuze dreiging uit omdat zij vaak al lang in het gebied hebben verbleven. Zij hebben waarschijnlijk zelf deelgenomen aan ernstige gewelddadigheden of zijn er getuige van geweest. Ook kinderen.

Digitale terroristische dreiging

Jihadisten gebruiken het internet primair om propaganda te verspreiden. Een klein deel van hun activiteiten is gericht op het uitvoeren van digitale aanvallen. Omdat digitale aanvallen door terroristen wel grote

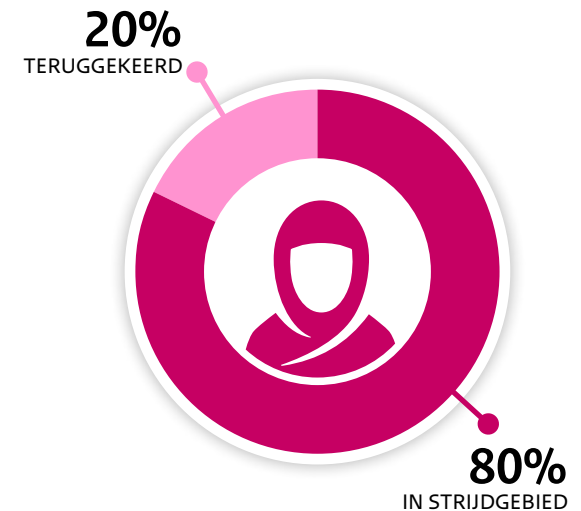
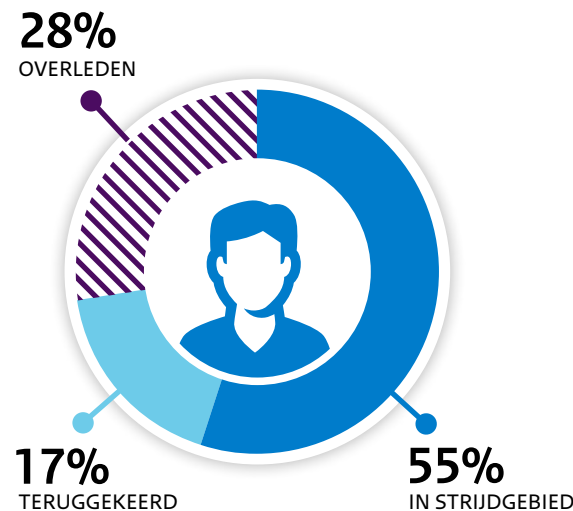
maatschappelijke impact kunnen hebben, onderzoeken wij ook deze vormen van terrorisme in combinatie met digitale dreiging.

Uit ons onderzoek blijkt dat de belangrijkste cyber-jihadistische hackersgroepen niet beschikken over geavanceerde capaciteiten om complexe digitale aanvallen uit te voeren. Ook zijn ze niet vergoederd met het verwerven van dergelijke capaciteiten.

Ze willen het wel, maar kunnen het (nog) niet. De essentie van digitale aanvallen door jihadisten is dat relatief eenvoudige aanvallen voor behoorlijk wat onrust kunnen zorgen. Het publiceren van zogenaamde dodenlijsten heeft een dergelijk effect.

Meer informatie over [digitale terroristische dreiging](#) vindt u in het dossier op onze website.

Uitreizigers en terugkeerders

AIVD-onderzoek om anderen te kunnen laten handelen

De AIVD verricht intensief onderzoek naar jihadistische personen en organisaties, zowel in het buitenland als in Nederland. Ook doen wij onderzoek naar uitreizigers en terugkeerders. Wij attenderen samenwerkingspartners via ambtsberichten opdat zij maatregelen kunnen nemen, waardoor bijvoorbeeld terugkeerders kunnen worden aangehouden en zo mogelijk strafrechtelijk vervolgd. Wij brengen ambtsberichten uit opdat andere organisaties maatregelen kunnen nemen. In 2017 werden aan het Openbaar Ministerie meer dan 40 ambtsberichten uitgebracht over jihadistisch-terroristische dreiging.

Zo werd in november een 31-jarige Rotterdammer veroordeeld tot vier jaar cel voor het beramen van een terroristische aanslag. Hij was in december 2016 gearresteerd nadat wij kort daarvoor een ambtsbericht over hem hadden uitgebracht. Uit AIVD-onderzoek bleek dat een Nederlander direct betrokken was bij de publicatie van een zogenoemde dodenlijst in april. Na het uitbrengen van een ambtsbericht heeft de politie deze persoon kunnen arresteren. De AIVD verstrekt ook aan andere partners, zoals de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV), het ministerie van Buitenlandse Zaken (BZ), de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) en het lokaal bestuur

informatie opdat zij kunnen optreden tegen personen die zich schuldig maken aan terroristische activiteiten, of radicaliseren. Ook dat kan in de vorm van een ambtsbericht, maar ook door middel van inlichtingenproducten en briefings.

Voor het bredere publiek brachten wij in 2017 meerdere publicaties uit over het jihadistisch terrorisme. Onze openbare publicaties beogen fenomenen of trends voor een groter publiek te beschrijven en te duiden. Zij worden opgesteld vanuit onze diepgaande kennis van en ervaring met het onderwerp.

‘Terugkeerders in beeld’ gaat over de dreiging die uitgaat van mensen die terugkeren uit het strijdgebied. Zij kunnen zelf een terroristische aanslag plegen, maar ook anderen radicaliseren of rekruteren.

De publicatie **‘Minderjarigen bij ISIS’** gaat over de indoctrinatie van kinderen door ISIS. Kinderen zijn in de eerste plaats slachtoffer, maar er kan wel een dreiging van hen uitgaan richting het Westen, omdat zij van jong af aan geconfronteerd worden met ernstig geweld.

In **‘Jihadistische vrouwen, een niet te onderschatten dreiging’** schetsen wij dat vrouwen meestal een ondersteunende rol hebben in jihadistische netwerken, maar dat het zeker niet uitgesloten is dat zij overgaan tot het

gebruik van geweld. Zij zijn vaak minstens zo fanatiek ten aanzien van het jihadistische gedachtegoed als de mannen.

Internationale samenwerking bij contraterrore noodzakelijk

Ook in 2017 bleek internationale samenwerking tussen inlichtingen- en veiligheidsdiensten uitermate belangrijk bij het bestrijden van terrorisme. Deze is deels verankerd in de Europese Counter Terrorism Group (CTG), maar vindt ook plaats met diensten die daarbij niet zijn aangesloten. De AIVD had ook in 2017 een voortrekkersrol binnen het operationele informatieplatform dat de CTG-landen in 2016 inrichtten om voortdurend en uiterst actueel informatie uit te wisselen over terroristische personen en aanslagplannen.

Meer informatie over [terrorisme](#) vindt u in het dossier op onze website.

Het team van de AIVD waar meldingen binnenkomen van politie, burgers en buitenlandse collega-diensten, die niet direct aan een specifiek team zijn toe te delen, verwerkte in 2017 bijna 3800 tips. Dat is een daling van iets minder dan 30 procent ten opzichte van 2016. De grote hoeveelheid meldingen in 2016 had vooral te maken met terroristische aanslagen in het buitenland. In 2017 heeft het team 245 vooronderzoeken behandeld. Dat zijn er nagenoeg evenveel als in 2016.

Salafistische aanjagers dwingend en intimiderend

De AIVD heeft aandacht voor het salafisme vanwege de zorgen over het gebruik van het gedachtegoed om onverdraagzaamheid, antidemocratische activiteiten en polarisatie te legitimeren.

Een opvallende ontwikkeling binnen het salafisme in Nederland is de toenemende mate waarin salafistische aanjagers hun ideologische verschillen opzij schuiven om uit naam van de islam gezamenlijk hun doelen te verwezenlijken. Deze doelen zijn onder meer het monopoliseren van het aanbod van islamitisch onderwijs, (geestelijke) verzorging en andere uitingsvormen. Tegenspraak wordt daarbij niet geduld. Op dwingende en vaak intimiderende toon wordt een beroep gedaan op de loyaliteit van moslims aan de islam in het algemeen.

De AIVD werkte in 2017 op zowel landelijk als lokaal niveau met bestuurlijke en maatschappelijke partners aan een groeiende bewustwording over dergelijke activiteiten vanuit veiligheids perspectief. Daarbij leggen wij onder meer de nadruk op gedragingen en praktijken waarmee salafistische aanjagers met een beroep op vrijheid van religie en meningsuiting diezelfde en andere vrijheden van anderen trachten in te perken. Ook hebben wij de gevolgen van buitenlandse financiering van salafistische instellingen onder de aandacht gebracht.

Meer informatie over [salafisme](#) vindt u in het dossier op onze website.

De confrontaties tussen links- en rechts-extremisten in eigen land worden steeds grimmiger. Of het nu gaat over het immigratiebeleid, de islam of Zwarte Piet.

Rechts-extremisme: anti-islam, anti-immigratie en anti-overheid

De standpunten tegen islam en immigratie zijn sinds enige jaren de belangrijkste ideologische drijfveren voor de rechts-extremistische scene in Nederland. Recenter is daarbij een anti-overheids-sentiment ontstaan.

De overheid wordt gezien als boosdoener. Haar beleid maakt de opkomst van de islam in Nederland mogelijk, is de redenering.

Nog een nieuwe ontwikkeling is dat dit jaar groepen zijn opgestaan die vanuit ideologische standpunten streven naar het 'zuiver houden' van het blanke ras. Zij geven de 'politieke elite' de schuld van 'omvolking'. Daarmee bedoelen ze dat politici beleid invoeren dat op de lange termijn kan leiden tot het uitsterven van het blanke ras.

In ons land manifesteerde rechts-extremisme zich in 2017 voornamelijk vooral door geweldloze of licht versturende acties. Een beperkte groep in de rechts-extremistische scene is weliswaar bereid geweld te gebruiken, maar dit komt niet of nauwelijks tot uiting. Wel gaat men méér dan voorheen de confrontatie aan met ‘linkse’ personen en groeperingen.

Ook in 2017 hebben wij de ontwikkelingen binnen het rechts-extremisme in kaart gebracht om inzicht te krijgen in de radicalisering van rechts-extremistisch geïnspireerde personen en groepen in Nederland. Hierbij spelen de inlichtingendiensten (ID's) in de regio een belangrijke rol. De afstemming van de inlichtingenposities van ID's en AIVD heeft de spanwijdte van het onderzoek vergroot en zorgt voor meer efficiëntie.

[Meer informatie over rechts-extremisme vindt u in het dossier op onze website.](#)

Links-extremisme: anti-rechts en anti-overheid

Op links-extremistisch gebied vormden de rellen rond de G20-top in Hamburg internationaal een dieptepunt. Het waren de ernstigste ongeregelheden in Duitsland in decennia.

Rond de gewelddadigheden in Hamburg zijn ook Nederlanders aangehouden en veroordeeld. Gezien het vaak internationale karakter van het links-extremisme wisselen wij geregeld informatie uit met buitenlandse collega-diensten.

In 2017 hebben wij het beeld over individueel of in groepsverband verrichte activiteiten door links-extremisten kunnen actualiseren. De activiteiten van links-extremistische groeperingen kennen een grillig verloop met een wisselende intensiteit.

Links-extremisten zijn vaak actief op meerdere terreinen, acteren in wisselende samenstelling (gelegenheids-coalities) en opereren soms internationaal.

De ontwikkeling van links-extremisme wordt grotendeels bepaald door de ontwikkelingen van extreem-rechts. Daarbij moet worden aangetekend dat links-extremisten het begrip ‘extreemrechts’ zeer ruim nemen.

De confrontaties tussen links- en rechts-extremisten in eigen land worden steeds grimmiger. Of het nu gaat over het immigratiebeleid, de islam of Zwarte Piet. Deze confrontaties vinden veelal plaats in woorden via sociale media, maar steeds vaker zoeken extremisten elkaar ook op straat op. Een demonstratie van (extreem) rechts tegen asielzoekers kan stevast rekenen op een, veelal niet aangevraagde, tegendemonstratie van links waarbij ook links-extremisten komen opdagen.

Extremisten hebben verder in 2017 een website gelanceerd met de naam ‘Ontmasker de DT&V!’. Op de website zijn namen en gezichten geplaatst van ambtenaren die werken bij de Dienst Terugkeer en Vertrek van het ministerie van Justitie en Veiligheid.

In aanloop naar de verkiezingen van 15 maart 2017 zijn bekladdingen uitgevoerd bij leden van de Partij voor de Vrijheid. Ook is de voordeur beklad van Thierry Baudet, voorman van Forum voor Democratie.

Door verwachtingen ten aanzien van dreiging in een juist perspectief te plaatsen, kregen andere partijen de mogelijkheid om adequate beveiligingsmaatregelen te treffen en gewelddadige incidenten te voorkomen. Om nog beter zicht te houden op ontwikkelingen op dit aandachtsgebied is in 2017 ook de afstemming tussen de inlichtingendiensten in de regio en de AIVD verder aangescherpt.

Meer informatie over [links-extremisme](#) vindt u in het dossier op onze website.

Spanningen rond Turkije in Nederland

In 2017 duurde het conflict tussen de Turkse regering en de PKK nog altijd voort.

Geruchten over de vermeende dood van PKK-leider Öcalan waren in Nederland aanleiding voor demonstraties door Koerden, waaronder PKK-sympathisanten en nationalistische Turken.

De verhoudingen staan nog steeds op scherp. De AIVD onderzoekt de PKK-strategie ten aanzien van Europa en de dreiging die daarvan uitgaat.

De Turkse links-extremistisch-terroristische organisatie DHKP/C is in ons land een marginaal verschijnsel. De AIVD heeft een aantal ambtsberichten uitgebracht over enkele leidende figuren binnen de organisatie. Daarop heeft het ministerie van Buitenlandse Zaken hun tegoeden bevroren.

Aanhoudende bedreiging en intimidatie van politici

In de ogen van extremisten en jihadisten vormen politici en bestuurders om uiteenlopende redenen een gerechtvaardigd doelwit. Daadwerkelijk fysiek geweld tegen politici doet zich slechts zelden voor.

Wel werden diverse politici ook in 2017 geconfronteerd met bedreiging en intimidatie. Net als in de afgelopen jaren hebben wij, vanuit onze veiligheidsbevorderende

taak, ook dit jaar de NCTV voorzien van een brede analyse van dreigingen tegen politici. Daarnaast hebben wij een dreigingsanalyse voor het nieuw aangetreden kabinet-Rutte III uitgebracht.

Ook ten aanzien van grote nationale evenementen zoals Koningsdag, dodenherdenking, veteranendag en Prinsjesdag zijn dreigingsanalyses opgesteld. Daarbij werd de doelwitkeuze van jihadistisch-terroristen, te weten: vrij toegankelijke, makkelijk benaderbare locaties, meegenomen.

Ons land kent een groot aantal internationale gerechtshoven en tribunalen. In 2017 hebben wij de contacten met hen versterkt. Hierdoor kunnen wij nog beter voldoen aan de behoefte bij deze organisaties om inzicht te hebben in de tegen hen gerichte dreigingen.

In 2017 hebben wij 2 risicoanalyses, 11 dreigingsanalyses, 47 dreigingsinschattingen en 22 mededelingen uitgebracht in het kader van het Stelsel bewaken en beveiligen.

Meer informatie over het [Stelsel bewaken en beveiligen](#) vindt u in het dossier op onze website.

Ruim 45.000 veiligheidsonderzoeken uitgevoerd

De AIVD en de mandaathouders (Nationale Politie en Koninklijke Marechaussee) hebben in 2017 ruim 45.000 veiligheidsonderzoeken uitgevoerd naar personen die een vertrouwensfunctie (wilden gaan) vervullen. Dat zijn er bijna 30 procent meer dan in 2016. Deze stijging wordt vooral veroorzaakt door de onderzoeken op B-niveau.

De stijging in het aantal onderzoeken houdt verband met een inhaalslag die wij hebben moeten maken door de afronding van de personele reorganisatie bij de Nationale Politie. Ook speelt de arbeidsmobiliteit door de bloei van de economie een rol. Tot slot vormt een groter aantal aanvragen vanuit de sector Burgerluchtvaart onderdeel van deze stijging.

Zelf hebben wij meer dan 8.800 besluiten genomen over een verklaring van geen bezwaar (VGB). Dat zijn er meer dan het jaar ervoor. In bijna 650 gevallen is geen VGB verleend. Van de veiligheidsonderzoeken die de AIVD heeft uitgevoerd, is 89% binnen de maximale

beslistermijn van 8 weken afgerond. Door de stijging van het aantal onderzoeken hebben wij de doelstelling van de gewenste 90% net niet gehaald.

Door efficiëntere bedrijfsvoering in de werkwijze zijn de kosten voor veiligheidsonderzoeken op A-niveau opnieuw aanzienlijk gedaald. Bij B- en C-onderzoeken is sprake van een verbreding van het administratieve onderzoek. Dat is ten goede gekomen aan de kwaliteit ervan. Dit heeft wel geleid tot een lichte stijging van de kosten voor deze onderzoeken.

De op te richten Unit Veiligheidsonderzoeken, waarbinnen de MIVD en de AIVD gaan samenwerken op het gebied van veiligheidsonderzoeken, is in september 2017 een stap dichterbij gekomen. Een aantal medewerkers van het Bureau Veiligheidsonderzoeken Defensie is toen geplaatst in het gebouw van de AIVD.

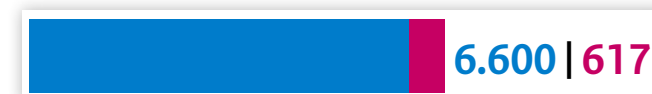
[Meer informatie over veiligheidsonderzoeken vindt u in het dossier op onze website.](#)

Veiligheidsonderzoeken

A-niveau door de AIVD

B-niveau door de AIVD

C-niveau door de AIVD

Totaal onderzoeken

■ positieve besluiten | ■ negatieve besluiten

Parlement stemt in met nieuwe Wiv

In februari stemde de Tweede Kamer in met de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten 2017 (Wiv 2017). De laatste dag voor het zomerreces volgde ook de Eerste Kamer.

De wet zorgt voor modernisering van de bevoegdheden van de AIVD en de MIVD en voor een versterking van de grondrechtelijke waarborgen en het toezicht.

In het regeerakkoord van het nieuwe kabinet is een passage over de nieuwe Wiv opgenomen. Daarin stelt de regering dat alleen doelgericht onderzoek op de kabel mag plaatsvinden, omgeven door stevige waarborgen.

Daarnaast bepaalt de nieuwe wet dat informatie-uitwisseling zich beperkt tot partnerdiensten waarover een wegingsnotitie is opgesteld, tenzij de minister toestemming geeft voor uitwisseling met niet-partnerdiensten. Twee jaar na de inwerkingtreding zal de wet worden geëvalueerd.

Binnen de AIVD wordt hard gewerkt om de organisatie klaar te stomen voor de inwerkingtreding van de nieuwe wet. De ingangsdatum is gesteld op 1 mei 2018.

De nieuwe wet zorgt voor extra waarborgen, bijvoorbeeld door de instelling van de Toetsingscommissie Inzet Bevoegdheden. Zo'n 150 processen en procedures voor het aanvragen van bijzondere bevoegdheden moeten daarvoor worden aangepast. Voor de implementatie van de nieuwe Wiv is in 2016 een projectgroep in het leven geroepen.

Daarnaast zijn de voorbereidingen getroffen om onderzoek 'op de kabel' te kunnen uitvoeren, zodat wij met onderzoeksoopdrachtgerichte interceptie (OOG-interceptie) specifieke digitale datastromen kunnen bekijken. Dit is een van de grootste (technische) wijzigingen ten opzichte van de oude wet.

[Meer informatie over **de nieuwe Wiv** vindt u in het dossier op onze website.](#)

211 nieuwe medewerkers

In 2017 zijn 211 nieuwe medewerkers in dienst getreden bij de AIVD. De formatie van de AIVD stond eind 2017 op 1796 fte.

Het kabinet maakte in 2015 extra geld vrij voor capaciteitsuitbreiding, omdat ons land te maken kreeg met toenemende dreigingen.

Sindsdien en de komende jaren groeien wij gestaag. De meeste nieuwkomers zijn operationele medewerkers en ICT-specialisten. In 2018 treden naar verwachting opnieuw circa 200 nieuwe medewerkers in dienst. Daarnaast hebben wij geïnvesteerd in innovatie op het gebied van onze werkzaamheden en processen.

Cijfers en (ken)getallen

Tabel 1 Aantal afgeronde veiligheidsonderzoeken door de AIVD zelf en door gemandateerde instanties.

	Positieve besluiten	Negatieve besluiten	Totaal aantal besluiten
A-niveau door AIVD	1.797	16	1.813
B-niveau door AIVD	4.609	64	4.673
B-niveau overgenomen van KMar, Nationale Politie, Dienst Bewaken en Beveiligen	1.374	553	1.927
C-niveau	537	14	551
Totaal door AIVD	8.317	647	8.964
B-niveau gemandateerd aan KMar, Nationale Politie, Dienst Bewaken en Beveiligen	36.495		36.495
	44.812	647	45.459

Tabel 2 Afhandeling van bezwaar- en (hoger)beroepsprocedures naar aanleiding van besluiten veiligheidsonderzoeken.

	Ongegrond	Gegrond	Niet-ontvankelijk	Totaal
Beslissing op bezwaar	39	18	8	65
Beslissing op beroep	7	2	-	9
Beslissing op hoger beroep	5	-	-	5
Totaal	51	20	8	79

Tabel 3 Klachten over de AIVD bij de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

In behandeling op 1 januari 2017	6
Ingediend	19
Niet gegrond verklaard	8
Deels gegrond verklaard	2
Niet in behandeling genomen	4
Naar tevredenheid van klager informeel afgedaan	7
Nog in behandeling op 31 december 2017	4

Tabel 4 Klachten over de AIVD bij de Nationale ombudsman.

In behandeling op 1 januari 2017	2
Ingediend	4
Niet gegrond verklaard	2
Deels gegrond verklaard	1
Niet in behandeling genomen	3
Doorgestuurd aan de minister ter behandeling	-
Nog in behandeling op 31 december 2017	-

Meer informatie over [klachten over de AIVD](#) vindt u op onze website.

Tabel 5 Aanvragen tot kennisneming van informatie aanwezig bij de AIVD (inzageverzoeken) per soort.

Gegevens over	Ingediend	Afgehandeld	Gehonoreerd
Eigen persoon	95	95	24
Overleden familielid	19	18	10
Derden	13	10	1
Bestuurlijke aangelegenheid	185	213	25
Totaal	312	336	60

Meer informatie over [inzageverzoeken](#) vindt u in het dossier op onze website.

Tabel 6 Bezwaar- en (hoger)beroepsprocedures met betrekking tot kennisneming van informatie aanwezig bij de AIVD (inzageverzoeken).

	Bezwaar	Beroep	Hoger beroep
Afgehandeld	105	90	10
Ongegrond	105	7	5
Gegrond	-	-	4
Niet-ontvankelijk	-	83	1
Ingetrokken	-	-	-

Tabel 7 Aantal notificatieberichten.

2017	30
------	----

Meer informatie over de [notificatieplicht van de AIVD](#) leest u op onze website.

Tabel 8 Aantal uitgebrachte rapporten van de CTIVD over het werk van de AIVD.

2017	4: nummer 51, 52, 53 en 54.
------	-----------------------------

Meer informatie over het [toezicht op de AIVD](#) vindt u op onze website.

Dit is een uitgave van

Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

Meer informatie over de onderzoeken en activiteiten

van de AIVD in 2017 op www.aivd.nl/jaarverslag2017.

maart 2018